

Horasan Türkçesinden İki Hikâye*

Sultan Tulu
(Göttingen)

1 Giriş

Horasan Türkçesinin folklor malzemeleri dilbilimsel araştırmalara esas olmak üzere, şimdiye dek birkaç eserde yayınlanmıştır. Bu çalışmaların hepsi de Horasan Türkçesinin kuzeybatı şivesini kapsamaktadır. Araştırmaların tümü Prof. Gerhard Doerfer'in¹ rehberliği altında doktora tezleri olarak, Almanca yazılmıştır. Türkiye Türkçesinde ise, Horasan Türkçesinden şimdiye dek yalnız bir folklor örneği yayınlanmıştı.² Yakında yine Horasan Türkçesi ile ilgili araştırmalara bağlı olarak Göttingen, Türkoloji Enstitüsü tarafından son araştırma gezisinde (1972) derlenmiş olan folklor malzemelerinin değerlendirilmiş şekilde yayınlanması beklenmektedir.

Horasan Türkçesini ve folklorunu tanıtmak için kendisi de bir Horasan Türkü olan M. Tevhidî, *Ğālām Ucu* adlı bir dergi çıkarmıştır.³ Bu dergi İran Azerbaycanlıları tarafından çıkarılan *İnkilâb Yolunda* adlı derginin Horasan Türkleri için düşünülmüş özel bir ekini oluşturmaktaydı. Bu ek dergi 1981 yılında, İran'da sadece iki sayı çıkmıştır. Takip eden sayıların ise bazı politik nedenlerden ötürü aksadığını sanıyoruz. Dergiyi düzenleyen M. Tevhidî'den başka, İran'da Horasan Türkçesinin gerek dil, gerek folklorunun tanıtımında öncelikle Dr. Cevad Hey'et ve Seyyid 'Ali Mir Niyâ'nın emeklerini anmak gerekir. Esma'îl Ne'matî Paydarînin de bu konuda empirik faaliyetleri olduğunu bilmekteyiz.⁴

Bu yazımızda Horasan Türkçesinden iki hikâye örneği sunmak istiyoruz. Burada güdülen amaç bunları hem bir folklor malzemesi gibi okuyucuya sunmak, aynı zamanda dilbilimsel özelliklerine işaret etmek olacaktır. Yazıda hikâyelerin tanıtımına geçtikten sonra metindeki ünlü-

* Yayına son anda yetişmesi nedeniyle, *Türk Dilleri Araştırmaları*'nın dil ve terim anlayışından farklı olan yazı, yazarın bize gönderdiği şekilde yayımlanmıştır

ler ve yazım hakkında bir açıklama yapılacak, daha sonra bunların *ses ve yapı* özelliklerine değinilecektir. Bunu metinlerin transkripsiyonu ve Türkçe'ye çevirisi takip edecek, yazının en sonuna ise, her iki metinde geçen ilk kelimenin satır numarası ve varsa bazı deyim ve kalıpları içeren, bir söz dizini eklenecektir.

1.1 Metnin tanıtımı

Burada metin olarak yukarıda adını zikrettiğimiz "Gälâm Ucu" dergisinin her iki sayısında yayınlanmış olan iki hikâye sunulacaktır. Bunlar *Tandır başı sürçekler* "Tandır başı hikâyeler" başlığı altında yayınlanmıştır. Hikâyelerin başlığı tarafımızca, konularına göre *Gollu tülkü* ve *Toğlu hala* olarak öngörülmüştür. Hikâyeleri derleyen bunları kimden ve nereden banda aldığını kaydetmemiştir.

Metinlerde kullanılan ağız Horasan Türkçesi'nin kuzey grubunda görülen özellikleri taşır. Burada hikâyeyi derleyip düzenleyen kişinin ağzının (Safîbâd) katkısı da olmalıdır. Birinci metinde kullanılan ağız daha iyi korunduğu görülür, ikinci metinde ise yazı diline doğru düzeltilmeye gidilmiştir. Sonraki hikâye ağız özelliklerini daha az gösterse de, kapalı *e* (é) nin gösterilmesi açısından önemlidir, çünkü bu birinci metinde çok nadir gösterilmiştir. Yine birinci sayıda görülen, aynı zamanda ağırlıkla konuşulan *-le/-la* çoğul eki ikinci sayıda dergi redaksiyonu tarafından *-ler/-lar* olarak düzeltilmiştir. Hikâyeleri derleyen kişi, okura anlaşılabilirlik kazandırmak amacıyla bazı kelimelerin karşılığını parantez içinde Azerbaycan Türkçesi ile açıklamıştır. Bu açıklamaları biz transkripsiyonda aynen olduğu gibi bıraktık.

2 Ünlü cetveli

kelime başında	kelime ortasında	kelime başında	
ا		آ	a
آ		ا	ä,e
و		و	u
و		و	ö
و		و	ü
ي	ا	ي	i
ي	ا	ي	i

Yukarıda verdiğimiz ünlü cetvelinde Horasan Türkçesinde kullanılan bütün ünlüler verilmiş.⁵ ancak, metinde tam olarak bu cetvele uyulmamıştır. Örneğin; ö için و - و, ü için و - و önerilmiş, fakat bütün yuvarlak ünlüler o, ö, u, ü için genellikle و - و yazılmıştır.

5 bkz. Hey'et, C., Türkî-ye Horasânî, Varlık, Tahran 1989, s. 45.

3 Yazım (Ortografi)

Metnin yazılı olmasından ötürü uzun ünlüler kesin olarak belirlenememektedir. Uzunluk işaretleri transkripsiyonda yer yer, gerekli ölçüde gösterilmiştir. *é* her yerde sabit olmayıp ikinci metinde daha belirgindir. Bu durum transkripsiyonda olduğu gibi belirtilmiştir.

• - kelime sonunda akuzatif, datif, lokatif ve geçmiş zaman eklerinde yazılmıştır. Kelime sonunda böyle biten ünlülerin transkripsiyonunda *ses uyumu* da dikkate alınmıştır. Birinci metinde bu yazı kuralına uyulmakla birlikte, bazen, özellikle ikinci metinde sona eren yuvarlak ve düz ünlüden sonra akuzatif eki "ی" (-ı, -i) veya "ر" (-u, -ü); geçmiş zaman eki "دی" (-dı/ -di) ve "در" (-du/ -dü) olarak düzeltilmiştir. Kalın ünlüden sonra datif ekinde uyumsuzluk görülür. *a* ile biten kelimeler "ا" elif işareti ile de gösterilmektedir. Transkripsiyon bu yazılış kaideleri gözönüne alınarak yapılmıştır.

• - nin okunuşu: Kanımızca bu işaret, sona eren ünlünün açık olarak telaffuz edildiğini belirtmek için kullanılmıştır. Bu durum Horasan Türkçesinin bir çok şivesinde de kendini gösteren bir özelliktir. •- nin akuzatif ve geçmiş zaman ekinde *e* ile *i* arasında, datif ekinde ise, *e* -*ä* - *a* arasında telaffuz edilen değişken bir fonem olması mümkündür.

Çoğul işareti ل ر / ل ر (ler/lar) ilk metinde ل / لا (le/la) şeklindedir. Hece sonunda düşmüş olan -*r* sesi çekim esnasında yeniden görülür. Sonrakı metinde asıl telaffuz edilen şekil -*le*/ -*la*, -*ler*/ -*lar* olarak düzeltilmiştir. Sağır nun ن (n), genitif ekinde -*n*/ *n* ; 3.t.ş. iyelik eki ile birlikte -*ln* olarak okunabilmektedir. Örn.: *câmuq* "kabin", I.21. *südüq* "sütün", I.29. *meniq* "benim", I.56. *halanıq* "teyzenin", I.4. *yedigin* "yiyeceğinin", I.9.

Ablatif eki 3.t.ş. iyelik eki ile birlikte ن یا ن (InnAn) ile yazılmıştır. Örn.: *dâlusunnan* "ardından", I.9. *évinnen* "evinden", I.7. Bazı kelimelerin yazılışında tutarsızlık görülür. Örn.: *tülki*, I.83, fakat çoğunlukla *tülkü*, I.9. *giter* - "götür-" I.6., fakat çoğunlukla *kiter*-, I.18. *al(l)unda* "önünde", II.41, fakat *âllunnan* "önünden", II.42. ق Azerbaijan Türkçesinde konuşulduğu gibi "ğ" olarak transkribe edilmiştir. غ 'nin transkripsiyonu da aynı şekildedir. Bazı yerde "şedde" kaydedilmediğinden, olması tahmîn edilen ünsüz, ayrıca parantez () içinde gösterilmiştir. Yine bâzı okunamayan, fakat olması muhtemel ünlü veya ünsüzler ve kelimeler, matbaa hatâsı olduğunu tahmîn ettiğimiz harfler de paranteze alınmıştır. Anlaşılmayan kelimeler ise (?) işareti ile gösterilmiştir.

4 Ses bilgisi (Fonetik)

4.1 Ünlüler

Yazımda hareketler gösterilmediğinden ötürü, ünlülerin bazı fonetik özellikleri, örn. *ö* > *e* veya *ü* > *i* değişmesi tesbit edilememektedir. Bu herhalde metnin derlendiği alanla bağlı olmalıdır. Yazım bölümünde gösterilen soneklerden anlaşılacağı üzere, ünlü uyumu da aynı şekilde belirlenememektedir.

4.2 Ünsüzler

4.2.1 Göçüşme (Metatez)

börü "öbür", I.35. *yuğu* "uyku", I.26. *irgen-*, "öğrenmek", I.111.

4.2.2 Ünsüz ikilemesi : *ğarrı* "yaşlı", I.3.

4.2.3 Benzeşme

b > *m* : *gaym ol-* "kaybolmak", I.30.

-*bd-* > -*dd-* : geçmiş zaman ekinde: *yétiriddi*, I.98 / yetiribdi

-*ir-* > -*ī-* : *gezīdim*, I.53.

-*ld-* > -*ll-* : *allad-* "aldatmak", I.28.

-*nd-* > -*nn-* : Ablatif ekinde: *évinnen* "evinden", I.7. *dālusunnan* "arkasından", I.9. *mennen* "benden", I.61.

-*nl-* > -*ll-* : *oynamasullan* "oynamasınlar", I.70.

-*rl-* > -*ll-* : *başarda bilmillen* "beceremiyorlar", I.81.

4.2.4 Sandi

e + i > *ī* : *şelīdi* "böyle idi", II.11. < *şele + idi*.

ü + i > *ī* : *özīçin* "kendisi için", I.17. < *özü + için*.

4.2.5 *y-* türemesi : *yuğur* "uğur, şans", II.19. *yuğur éd-* "hırsızlık etmek", II.27,29. Fakat: *oğurla-*, I.28.

4.2.6 *b-* : *b* şu hallerde korunmuştur: *bār* "var", I.1. *ber* - "vermek", I.5.

4.2.7 *b-* > *m-* : Burunsal sestten önce: *menin* "benim", I.42. *munda* "burada", II.38.

4.2.8 *b-* > *p-* : *poğ* "dışkı", I.119. *puçağ* "bıçak", I.25. (krş. Trkm. pıçak)

4.2.9 - *ç* - > *c* : *ocağ* "ocak", I.25. M.K. oçağ

4.2.10 -*g-*, -*g* şu hallerde korunmuştur: *deg-* "değmek", I.11. *degil* "değil", II.59. *degirman* "değirmen", II.8.

4.2.11 *k-* şu hallerde korunmuştur: *keç-* "geçmek", I.89. *kiter-* "götlürmek", I.18. < E.T. *ketär* -. *kölge* "gölge", II.27.

4.2.12 -*k* > -*g* : *çöreg* "ekmek", I.85. *eşiğ* "kapı", I.8. *gereg* "gerek", I.82. *ineg* "inek", I.45. fakat: *sürçek* "hikâye", I. Trkm. (dial.) *sürçek*

4.2.13 *q-* > *ğ* : *gaç-* "kaçmak", I.14. *ğarrı* "yaşlı", I.3. *goy-* "koymak, bırakmak", I.8.

4.2.14 *q-* > *h* : *hātun* "kadın", I.85. :

4.2.15 -*q* > *h*, *ğ* : *bağ-* "bakmak", I.11. *çağ-* "çakmak, vurmak", II.44. *çığ-* "çıkmaq", I.7. *yoh* "yok", I.1. Çok heceli kelimelerde: *ācuğ* "açık",

I.8. *ayağ* "ayak", I.14. *burmağ* "parmak", I.25. *gulluğ* "kulluk", I.64. *guyruğ* "kuyruk", I.33.

4.2.16 -q > ħ : *oğu* "okumak", I.120. :

4.2.17 n : *cāmun* "kabin", I.21. *can* "çan, çingirak", I.110. *gezen* "gezesin", I.42. *onun* "onun", I.4.

4.2.18 -p > b : *gelibdi*, I.37.

4.2.19 -r > Ø *bārdū* "vardır", I.51. *bā* "var", I.52. *be* "ver", I.40. *gızla* "kızlar", I.70. : *olā* "onlar", I.58.

4.2.20 t- : *t* şu hallerde korunmuştur: *taş* "taş", II.43. *tık-* "dirmek", I.84. *tur-* "durmak, kalkmak", II.11.

4.2.21 -t : *üst* "üst", I.32.

4.2.22 -t > d : *süd* "süt", I.32.

4.2.23 y- > Ø : *ilan* "yılan", II.34. *üz* "yüz", I.75. *üzül-* "yüzülmek, kopmak, I.119.

4.2.24 -y > Ø : *buğda* "buğday", I.97.

4.2.25 y türemesi : *yuğur* "uğur, şans", II.19. *yuğur éd* - "hırsızlık etmek", II.27,29. krs. *oğurla-* (aynı manada), I.28.

4.2.26 -z > s : *dişlemes*, I.89. *gelinis*, I.77. *olmas*, I.66. *yerinis*, I.12.

5 Morfoloji

5.1 İsim

İsimler tekil halde herhangi bir özellik göstermeyip. çoğul halde *-le/-la* 'dır. Çekimde -r yeniden görünür.⁶

5.1.1 İsmın çekimi: Nominatifte ismin bazen Farsça belirsizlik eki *-r* ile birlikte kullanıldığı görülür.⁷ Bu ekle birlikte isimden önce "bir" sözcüğü de kullanılmaktadır. Örn.: *āhi* "bir ah", I.65. *bir derahtī* "bir ağaç", I.112. *bir çeşmeī* "bir bulak", II.25. *gargaī* "bir karga", II.28.

Equatif durumunda *-leyn* takısıyla yalnız bir örnek bulunur: *tülküleyn* "tilki gibi", I.120.

Terminal (zaman belirteci) durumunda *-ecen* takısı ile bir örnek temsil edilmek *-(y)* tedir: *indiy(e)cen* "şimdiye dek", I.84.

5.2 İyelik zamiri

İyelik zamirlerinin tablosu şöyledir:

	tekil	çoğul
1.	- Im, -(A)m	- *(I)mIs
2.	- Iñ	- (I)ñIs
3.	- (s)I	- IArI

6 İsmın diğer halleri için bkz. 3 Yazım.

7 bkz. Alavī, B., Lehrbuch der persischen Sprache, Leipzig 1976, § 32.

5.3 Fül

5.3.1 isimfül

-mağ : Çekim halinde: *oğurlamagunnan* "çalmak ile", I.28. *gezmağū*, I.16. krş. I.55, 62, 71, 83, 102. *dur-* yardımcı fiili ile "bir işe başlamak, koyulmak" anlamını taşır. Örn.: *dürdu garrı halanın südün(ü) içmağuna* "yaşlı teyzenin sütünü içmeğe başladı", I.13. krş. I.11, 34, 36, 37, 40, 98, 118. Yukardaki anlamda *ayağ gōy-* fiili ile de kullanıldığı görülür. Örn.: *ayağ gōydu kaçduğuna* "kaçmaya koyuldu", I.14. *yola düşmek* fiili ile: *gullu tülki ot o berg tãpmağuna yola düşdi*, "kuyruksuz tilki ot ve yaprak bulmak için yola düştü", I.48.

-dlğ : Bu takı metinde -*(y)ecek* takısının taşıdığı anlamda kullanılır: *yédig* "yiyecek", II.3. *geydidğ* "giyecek", II.3.

5.3.2 Şimdiki zaman

Şimdiki zaman eki *-ır* çok ender ve 3. şahıslarda geçmektedir. Örn.: 3.t.s.: *cuħarıy*, I.28. *di(y)* I.89. Olumsuz şekli: *olmıy*, I.47, 90. 3.c.s. (olumsuzu): *bilmillen*, I.81.

5.3.3 Geniş zaman

Geniş zaman eki *-Ar* ekseriyetle gelecek zaman anlamını taşımaktadır. Tablosu aşağıdaki gibidir:

	tekil	çoğul
1.	- ArAm	- *Arık
2.	- ArAñ	- ArAñls
3.	- Ar	- AllAn

Örnekler: 1.t.s.: *isterem*, I.77. *arz ederem*, I.50. Olumsuz: *bilmerem*, I.85. 2.t.s.: *ziyâret edereñ*, I.46. *gedéreñ*, II, 15. 3.t.s.: *geler*, I.29. Olumsuz: *dişlemes*, I.89. *olmas*, I.66. 2.c.s.: *h(ı)ylâ édéréñis*, II.6. *gedéréñis*, II.30. Benzeşme görülen haller: 1.t.s.: *getir(ri)em*, I.111. â getirerem. 2.t.s.: *billem*, I.47. < bilereñ, *gör(r)leñ*, I.65, 80. < görereñ

5.3.4 Geçmiş zaman (Partizipperfekt)

Geçmiş zaman eki *-ibdi* 'nin -miş'li geçmiş zaman anlamında kullanıldığı görülür. Örnekleri çok az temsil edilmiştir: 1.t.s.: *yettiribdirem*, I.64. *tikibdirem*, I.84. 2.t.s.: *ölübdüreñ*, I.94. *getiribdireñ*, I.109. 3.t.s.: *gürübdü*, I.69. Benzeşme halinde: *yettiriddi*, I.98.

5.3.5 Şimdiki zamanın hikâyesi

Şimdiki zamanın hikâyesi - *Idi* (*-Ir Idi*) takısı ile temsil edilir. Bu şekle metinde sık rastlanmaktadır. Geniş zamanın hikâyesi anlamında da kullanılmaktadır. Örnekler: 1.t.s.: *gezidim*, I.53. 3.t.s.: *gezidi*, I.9.; *alidi*, I.5. 3.c.s. (olumsuzu): *gedm(ü)dulan*, II.19.

5.3.6 Geçmiş zamanın hikâyesi

Geçmiş zamanın hikâyesi çok ender şekilde *-ibdirdi* takısı ile temsil edilmektedir.⁹ Bu şekil metnin şivesine yabancı olmalıdır. Örnekler: 1.t.s.: *âc olubdurdum* "aç olmuştum", I.53. 3.t.s.: *âgardubdurdu* "ağartmıştı", I.23; *gızardubdurdu*, I.33. Olumsuz: *âgarmabdurdu* "ağarmamıştı", I.22. 3.ç.ş. (olumsuzu): *gedmebdirdilen* "gitmemiştiler", II.19.

5.3.7 Emir kipi

Emir kipinin örneklerine ender şekilde 2. ve 3. şahıslarda rastlamaktayız. Örnekler: 2.t.s.: *gîd, gétî*, I.43; *gél*, II.33. 2.ç.ş.: *gelişis, oyn(a)ynış*, I.77. 3.t.s.: *bersin*, I.77. Olumsuz: *olmasun*, I.66. 3.ç.ş.: *içsilen*, II.27; *oynasul(l)an*, I.81.

5.3.8 Dilek kipi (Optatif)

Dilek kipi Farsçada olduğu gibi *kî, tã, tã kî* bağlaclarını alan yan cümlelerde,⁹ şart cümlelerinde *eger* belirteci ve *muktedir olmak* (burada=*başardabilmek*)¹⁰ *mecbur olmak* ve *istemek* gibi yardımcı fiillerle kullanılmaktadır.¹¹ 3.şahıslarda çekimi emir kipindeki gibi *-sîn /-sînAr* şeklindedir. Dilek kipinin tablosu aşağıdaki gibidir:

	tekil	çoğul
1.	-em	- *ek
2.	-(y)en	-
3.	- sîn	- sînAr

Örnekler: 1.t.s.: *berem*, I.43; *içem*, I.66. Olumsuz: *yemim*, I.47; *edmin*, I.85. 2.t.s.: *içen, gezen*, I.42; *getiren*, I.86; *istiyen*, I.42; *beren*, I.46.

5.3.8.1 Gereklik kipi

Gereklik kipi, *gerek* bağlacı ve *dilek kipi* yardımı ile oluşturulur. Cümle kuruluşu Farsçadakine benzer.¹² Örneğin: *gereg sen bulara köyüs getiren* "bunlara ayakkabı getirmelisin", II.83.

8 Bu şekil geçmiş zamanın hikâyesi anlamında daha çok Esferāyen, ve Bām o Safiābād ağızlarında kullanılır. Cuğtāy ve Sebzevār'da da benzer fiil çekimi görülür. bkz. Hey'et 1989, a.g.e., s. 31.

9 bkz. Alavî, a.g.e., § 148, 157.

10 a.e., § 155.

11 a.e., § 95, 98.

12 a.e., § 98.

6 Metinlerin transkripsiyonu

(tândur bâşu sürçekle)

I. gollu tülkü

1) biri bārudu biri yōhudu. 2) biri ācudu biri dōhudu. 3) gādīm zamānlarda bir garrı hala bārudu. 4) garrı halanın bir geçisi bārudu ki onun südinnen rüzgārunu geçirdi. 5) garrı hala yo südünü pūla beridi ve pūlunnan ögze zād alıdı veyo hāmu cur ögze zadunnan aluşdurıdı. 6) garrı hala bir gün geçisinin südünü bir cāma sağdu o giterdi évinde tağda goydu. 7) ve gonum gonşudan soruşmağuna évinnen dāşa çıhdı. 8) garrı hala évden dāşa çıhanda ihmāl éd(d)i ve éviñ eşig(i)ni (az.=gāpusunu) açuğ goydu. 9) bir tülkü ki yédiginiñ dālusunnan gezidi. 10) garrı halanın évini gördü ki açuğdu. 11) āram āram gēddi e(vi)ne ve dūrdı İslamağuna o baħmağuna tā ki südüñ isi burnına degdi. 12) o reñ (az.= boyağı) göz(ü)ne yerinīs hālu¹³ (az.= boş) gēddi. 13) o dūrdı garrı halanın südüñ(ü) içmağuna. 14) ve dōyannan sōra ayağ goydu gaçduğuna. 15) ve gēddi iş(in)iñ dālusunnan. 16) garrı halanın iş o gezmāğı ki boıdu, gayud(du) évine. 17) év girenneñ sōra gēddi südüñ özüne, tā onu ertsin (az.= āparsun) sātusun o öziçin ele-bele alsun. 18) garrı hala elini ertdi ve cāmu tağdan kiterdi. 19) ve tā cāmu eline aldu, gördü ki cām yūñıldı. 20) ve cāmu tezgine t(é)ye (az.=aşağa) giterdi. 21) ve baħdu ki bale cāmuñ südünü bir māl (az.= hayvān) içibdi. 22) garrı halanın bāşu degirmende āğarmabdurdu. 23) ve onun bāşunu rüzgār āğardubdurdu. 24) bu curıdı (hor.= şelīdi)¹⁴ ki bildi bu iş kimin iş(i)di. 25) gēddi mānğaşunu kiterdi o getirdi ocağda goydu, tā gızarsun ve bāş burmağunu pūçağunnan kesdi. 26) o kesennen sōra yerine düz tōkdı, tā gece yūhusu gelmesin. 27) garrı hala bu işi munuñçin id(d)i ki bilidi, tülkü tülküdi. 28) yānu pādārıa, onu munu alladmağunnan, onun o munuñ zādunu oğurlamağunnan çōrek çuħari(yi)¹⁵ 29) ve genem her yerde olubdu, südüñ t(é)yiñi¹⁶ (az.=aşağunu) yalamağuna o éve geler. 30) garrı hala cāmu yerinde goydu o gēddi éviñ bir yerinde gaym oldu. 31) ve dūrdı tā tülkü gelsin. 32) gece ki yārudan geçdi o āy yuħara geldi, tülkü āram āram éve girdi o giddi südüñ üst(i)ne. 33) garrı hala tezgine mānğası ki gızardubdurdu, kiterdi o tülküñüñ guyrugunu giydi. 34) tülkü guyruğu giyılannan sōra vāgu vāğunnan durdu gaçduğuna. 35) geceni bīrde yātdu o gündüz gēddi yoldaşlarınuñ (börtü tülküle) yanlarına. 36) börtü tülküle gollu yoldaşlarını gö(re)nnen sōra, durdulan onā yır (az.=şi'ir) bağlamağuna. 37) ve birbirinnen durdulan dedigine ki, ho gollu gollu gelibdi, leñle k(e)tabu (?) gelibdi. 38) gollu tülkü bu yırları yoldaşlarınan işidende birbirden çıhdı. 39) o tezgine çāpdu gēddi garrı halanın yanına. 40) ve durdu garrı halanın el-yağlarını¹⁷ öpmağuna ki bele menin guyrugumu be mene. 41) garrı

13 krş. F. cāy-e şomā hālī būd "yeriniz boştu" (= yokluğunuzu hissettik; keşke siz de olsaydınız)

14 krş. II.11. şelīdi < şe'le idi "böyleydi"

15 3.t.ş. şimdiki zaman ekinde (-Ir) -r ünsüzünün düşmesi Bām o Safī-ābād ve Esferāyen ağızlarında da görülür. bkz. Hey'et, a.g.e., s. 29.

16 Burada "dibini" anlamında.

17 el-yağ < el ayak

hala munu isidende gollu tülküye kiterdi dedi 42) 'ac(e)b, sen menin südümlü iç(e)ñ, o istiyen em guyruglu gezen. 43) gid menin südümlü gėti, men em sene guyrugunu berem. 44) gollu tülkü süd tapmağuna yola düşdi. 45) geddi o geddi ta ki bir inege yetirdi. 46) inegden süd istedi ve dedi ineg can, eger mene bir cām süd bereñ, menin evini ziyâret ederen. 47) ineg dedi, tülkü can, özün billen ki men tâ ot-berg (az.=yarpag) yemim ki südüm olmi(y). 48) gollu tülkü ot o berg tapmağuna yola düşdi. 49) geddi o geddi tâ ki bir derahta yetirdi. 50) gollu tülkü derahtın yanında baş t(é)ye eddi o dedi ey kâta (az.=büyük) deraht, salâm arz ederem. 51) salâmnan sôra, menin sene bir arzım bârdü. 52) deraht 'aleyk aldu, dedi, buyur tülkü beg, neme işin bâ, dedi. 53) deraht can, âc olubdurdum ve yemağun dâlusunnan gezidim, tâ ki bir év de (?) düşdi, 54) -senin yer(i)ñ hâlu, o südü içdim. 55) bir neçe sâ'at ki geçdi, cun südün mehgi¹⁸ âzdü, genem âc oldum ve geddım o südün galanunu yalamaguna. 56) onda südün egisi menin guyrugumu gydy o gollu oldum. 57) şabâsu geddım yoldaşlarımın yanlarına. 58) olâ durdulan men hoy hoy edmaguna. 59) bu sözleri yoldaşlarımnan işitende birbirden çıhdım. 60) o geddım garrı haladan guyrugumu istedim. 61) o mennen südünü istedi. 62) süd tapmağuna geddım gezdim, tâ bir ineg tapdım. 63) O mene süd bermaguna mennen berg istedi. 64) budü ki senin gulluguna yetiribdirem. 65) deraht bir âhî çekdi o dedi, tülkü beg, özün gör(r)en ki menin bergim yohdü. 66) ve eger su olmasun ki men içem, genem olmas. 67) gollu tülkü su tapmağuna genem yola düşdi. 68) geddi o geddi tâ ki bir çeşmeye yetirdi ve söz(ü)nü çeşmeye dedi. 69) çeşme gollu tülkünün coğabında dedi, tülkü beg can, sözün düz amma gören ki menin suyum gürübdü. 70) ve tâ gızlâ gelib menin üstümde oynamasul(l)an, men gaynaya bilmerem. 71) gollu tülkü çeşmenin istemagunu edmaguna yola düşdi. 72) geddi o geddi tâ ki bir deste oyn(l)yan gızlara yetirdi. 73) ve başunu tēye tutdu ve dedi, cem'en salâmun 'aleykum. 74) gızla bütün bir celle 'aleyk dedilen. 75) gollu tülkü üz eddi gızların kâtasuna. 76) ve başunnan geçen(ni) ona dedi. 77) ve âhurunda dedi ki sizlerden isterem ki gelinç çeşmenin başunda oyn(a)ynıs, tâ o mene su bersin. 78) suyu berem derahta, onnan berg alam ve onu berem inege, onnan süd alam. 79) südi ertem garrı halaya ve onnan guyrugumu alam. 80) gızların kâtasu gollu tülkünün sözi bolannan sôra dedi, tülkü beg, özün gör(r)en ki bütün bu gızların ayaklarında köyüş (az.= başmağ) yohdü. 81) ve tâ olmasun am başarda bilmillen oynasul(l)an. 82) ve gerek sen bulara köyüş getiren. 83) gollu tülkü genem yola düşdi, geddi o geddi tâ ki bir köyüş satana yetirdi. 84) köyüş satan tülkünün coğabunnan bele dedi, men seherden indiy(e)cen bu köyüşleri tikibdirem. 85) ve tâ bularu satub pül edmim, hatun-çağama (az.= arvad, uşaguma) çöregi çuharda bilmirem. 86) pes sen eger köyüş isteren, gerek meninçin yumurta getiren, men em sene köyüş berem. 87) gollu tülküni cibr genem yola saldu. 88) geddi o geddi tâ ki bir to(u)ğa yetirdi ve başunnan geçen ona dedi. 89) to(u)ğ kiterdi tülküye dedi, tülkü beg, bu ku¹⁹ keçenler-

18 Burada sütün kaymağının kalınlığı kastedilmektedir.

19 *k/* edatı burada kendisinden önce gelen *u* seslisine göre labialleşmiştir.

den galubdü ki, di(y) işlem(e)yen dişlemes. 90) tā men çine yem(e)y(e)m ki yumurtam olmi(y). 91) mene çine geti, ta men sene yumurta berem. 92) gollu tülki genem yola düşdi. geddi o geddi tā bir çölde bir ek(e)n(n)e yetirdi. 93) allah guvvet berdi o eken kişiye dedi, 94) göca bova (az.=ata) sen ölübdüren, göy bir neçe sahan²⁰ sene kömek berem. 95) göca kişi gabul eddi o p(a)lın zālısında geddi izāldu. 96) gollu tülkü tā göca kişi yūhl(ī)ncan işledi. 97) ve tā gördi ki yatubdü, o biçaranun buğday(u)nı ki tohmu-çun²¹ giteribdirdi, 98) kiterdi o durdu kaçduğuna. helekle helekle özüni yétiriddi to(u)ga. 99) buğdayı (az.= buğdanu) berdi, yumurta aldı. 101) ve olaru ertdi, gızlara berdi. 102) olā geldilen çeşmenin üst(ü)nde durdulan oynamağa, su durdu gaynamağa. 103) suyu berdi derahtda onnan berg aldı. 104) olaru berdi inege ve ineg hem bir cām dolu süd berdi. 105) gollu tülkü süd ertti garrı halaya. 106) garrı hala hoşhāl oldu ve dedi, indi ki sen sözi(ni)ñ üstünde durduñ, men em sene bir kâta gulluğ ederem. 107) geddi o neçe göyçek çañ onun guyruguna bağladı o onun guyrugunu yerine tıkdı. 108) tülkü beg şirin o şirin geddi yoldaşlarınun yanuna. 109) yoldaşlarınun ağzları açuğ galdu ve bütün soruşdulan ki yoldaş, bu guyrugu nerden getiribdireñ. 110) guyrugu çañlu tülkü bu soruşmağları işidende, o güñkü yırla ki hāmulā ona bağlabdurdulan, yāduna geldi. 111) ve ırgendi dedi, başuñ(ı)sa bir iş getir(r)em ki yat eliniden çörek almasun. 112) ve tezgine kiterdi dedi, felān bāğda bir derahtı bārdū ki her kim guyrugunu onda bağlasun, guyrugu béle oli(y). 113) tülküle bu sözi işidende bütün tay(y)ar olulan ki tülkü begnen gedsilen ve o olaruñ guyruglarını o derahta bağlasun. 114) guyrugu çañlu tülkü öñe düşdi o galanulā onun dālusunnan. 115) tülkü beg olaru bir bağa ertdi ve tamām birlerin guyruglarını bir derahta bağladı. 116) ve tā işi bölü, geddi bağın bir güşesinin dāyın üst(ü)ne çıhdı. 117) ve durdu bağı(r)mağuna ki hey bağbān bağın bölü. 118) tülküle bu sesi işidende canlarınun guru hoşluğunun bütün durdulan kaçduğuna ve tamām birnin guyrugları biñninen üzüld(ü)len. 119) ve bağdan ki çöle (az.= daşa) çıhdılan, guyrugu çañlu tülkü durdu olara yır bağlamağuna ki, gollu gollu diyenle, gollunun poñunu yiyenle. 120) bele, bācu-gardaş ve 'aziz ohuyan, amrika emperyalizmi yem bu tülküleyndi.

II tonlu hala

1) biri bārudu biri yōhudu, biri ācudu, biri dōhudu. 2) ayın aylarında, güñün günlerinde gadīm zamānlarda bir tonlu hala bārudu. 3) tonlu hala bir garrı hātunudu ve birsiyi yōhudu ki ona çörek ve yedig o geydig zādlar getirsin. 4) ve onun o munun kömekinnden zendegālīg edidi. 5) bir gün tonlu hala istidi ki özü gedsin ve özüne bir zadı, o zad(d)an bu zad(d)an ele gėtirsin. 6) siz h(ı)yal edereñis ki tonlu hala o garrlığında neme iş éde bilidi. 7) tonlu hala ki bir garrı hātunudu, hecneme 'elinnen gelmidi. 8) tonlu hala başunu degirmāda āğarmabdurdu. 9) onun başunu rüzgār āğardubdurdu. 10) ve o zālīm o māzlımu tanıdı. 11) şélidi (az.= bu curudu) ki turdu gedsin o bir zālīmın évinnen bir tonlu şire oğurlasun. 12) hanuz ki gün batmabdurdu ve bir neçe sâ'at güñnen bārudu. évinnen yola düşdi. 13) tā bōrū gal'ada ki bir

²⁰ sahat yerine *saat* olmalı.

²¹ tohm olmalı.

beg bārudu, onun évinnen bir tonlu şîre oğurlasun. 14) geddi o geddi tā ki bir şeft yétirdi. 15) şeft dédi, tonlu hāla, hara gédéren²² (gédésen). 16) dédi hāla, felān gal'ada felān begiñ évinnen şîre oğurlamağuna. 17) şeft dédi, hāla, men em gélem. 18) tonlu hāla dédi, sen em gél. ikisi yola düşdülen. 19) āz o çoğ gédmebdirdilen (gédmūdulan)²³ ki bir guyrug²⁴ alce tonlu hālaya salām bermağdan sōra yuguruna hayırlıg istedi ve soruşdu. 20) tonlu hāla, yugur olsun, nêre gédereñ (gédésen). 21) tonlu hāla dédi, 'agebat' hayr olsun. 22) felān gal'ada felān begiñ évinnen şîre oğurlamağuna. 23) guyrug alce dédi, hāla men em gélem. 24) tonlu hāla dédi, begiñ zādunnan ki az olmas, sen em gél. 25) üçüsü yola düşdülen. gédđilen o gédđilen tā ki bir yêre yétirdilen ki bir çeşmei bār(ı)du. 26) ve onun yanunda nêce deraht. 27) yugur édenle(r) derahtların kölgesinde oturdulan, tā bir zeh²⁵ su içsilen ve zillağı alsulan. 28) bu hālda gargaī yetirdi o tonlu hāla ve yoldaşlarına salām bérđi. 29) salām bérmağdan sōra, yugur édenlerin k(ely)fler(i)ni soruşdu. 30) ve sōrasu üz éddi tonlu hālaya ve dédi, yugur olsun, hara gédereñis²⁶ (gédésiz). 31) hāla cogāb bérđi, 'agebat' hayr olsun, felān begiñ évinnen şîre oğurlamağuna. 32) garga bu sōzi işidende dédi, hāla, men em gélem. 33) gênem hāla cogāb bérđi, sen em gél. 34) dördülesi yola düşdülen. gédđilen o gédđilen, tā, ki bir ilana yétirdilen. 35) ilan am hāmucur bularunnan yola düşdü. 36) gédđilen o gédđilen, tā ki batı batarunda o gal'anıñ yanuna yétişdilen. 37) beş yohsul oğrunıñ katasu tonlu hāla olaru oturd(ı)du ve nağşelerini olara dédi. 38) munda işler ma'lūm oldu. 39) ve garār oldu ilan ocagıñ başunda gaym olsun. 40) ve her kim ki ocaga gédđi tā od kittersin, elinnen vursun. 41) ve hāmucur garār oldu, şeft gédsin, ışığıñ (az. gapunıñ) al(i)lunda dursun. 42) ve her kim ki istedi, içre ya dāşa gédsin, allunnan degsin. 43) guyrugu alceniñ işi bu oldu ki gédsin çağmağ taşlarınun aralarında gaym olsun. 44) ve her kim ki gédđi çağmağ gétirsin, elinnen çağsun. 45) ve gargañıñ işi bu oldu ki gédsin dāmuñ üst(ü)ne ve eger birsi istedi içre girsın, şefte haber bérsin. 46) ve eger birsi yem turdu ve üz(ü)nü yuhara tutdu, tā bagursun ve bōruları haber édsin, ağzuna s(i)çsın. 47) ve tonlu hālanıñ işi şîre oğurlamağ homnan oldu. 48) gece ki yāru oldu, oğrulā(r) yola düşdülen. 49) gédđilen o gédđilen, tā ki begiñ évine yé(t)i(r)dilen. 50) ve nağşeniñ özlünnen işlerini éddilen. 51) ve tā begiñ toğgārlarunnan²⁷ birniñ, ki keşik idi, turdu tā olaru gomasun şîre oğurlasulan. 52) ilan o guyrug alce onu çağdulan. 53) şeft allunnan

degdi ve garga ağzuna s(ı)çdı. 54) ve tonlu hala luğu luğunnan şireleri homnan tonlusına haluıdu. 55) ve işleri bolannan sōra ayağ goyduıan gaçduğuna. 56) ve sağıluğunnan gal'adan daşa çıhdııan. 57) ve sōrasu birliginnen şireni payladuıan. 58) ammā genem o şire olara bir zād olmaıdu. 59) çunki olaruı eıller(i)niı iğıtııadu düz degildi. 60) ve genem mecbūr olıduıan oğurluğuna.

6.1 Metinlerin tercümesi

Tandır başı hikâyeler

I. Kuyruğu kesik tilki ²⁸

1) biri vardı, biri yoktu. 2) biri açtı, biri toktu. 3) eski zamanlarda yaşlı bir teyze vardı. 4) yaşlı teyzenin bir keçisi vardı ki geçimini onun sütüyle sağlıyordu. 5) yaşlı teyze ya sütünü satıyor ve parasıyla başka şeyler satın alıyor, ya da herkes gibi başka şeylerle değiştiriyordu. 6) yaşlı teyze bir gün keçisinin sütünü bir kaba sağdı ve götürdü evinde rafa koydu. 7) ve konu-komsudan hal hatır sormak için evinden dışarı çıktı. 8) yaşlı teyze evden dışarı çıkarken ihmâl etti ve evin kapısını açık bıraktı. 9) bir tilki av peşinde dolasıyordu. 10) yaşlı teyzenin evinin (kapısı) baktı ki açık. 11) sessizce evine gitti ve sütün kokusu burnuna gelinceye dek koklamaya ve bakınmaya başladı. 12) sütün rengi gözüne -sizin yeriniz boş (= keşke siz de orda olsaydınız), değince gitti. 13) ve yaşlı teyzenin sütünü içmeye başladı. 14) doyduktan sonra kaçmaya koyuldu. 15) ve kendi işinin peşine gitti. 16) yaşlı teyzenin işi ve gezmesi bittikten sonra evine döndü. 17) eve girdikten sonra sütün yanına gitti ki onu götürüp satsın ve kendine bir şeyler alsın. 18) yaşlı teyze elini yukarı kaldırdı ve kabı raftan aldı. 19) kabı eline alınca, onun hafiflemiş olduğunu gördü. 20) kabı hemen aşağı tuttu. 21) ve gördü ki evet, kaptaki sütü bir hayvan içmiş. 21) yaşlı teyzenin saçı değirmende ağarmamıştı. 23) onun başını felek ağartmıştı. 24) öyle ki bu işi kimin yaptığını anladı. 25) gitti maşasını aldı ve getirdi ocağın (üstüne) koydu, ki maşa kızsın. ve baş parmağını bıçakla kesti. 26) ve kestikten sonra yerine tuz döktü, ki gece uykusu gelmesin. 27) yaşlı teyze bu işi bunun için yaptı, çünkü biliyordu ki, tilki (yine) tilkidir. 28) yâni hıleyle, onu bunu aldatmakla ve onun bunun eşyasını uğurlamakla ekmeğini kazanır. 29) ve yine her yerde olmuştur, sütün dibini yalamak için (yine) o eve gelecektir. 30) yaşlı teyze kabı yerine koydu ve gitti evin bir yerinde gizlendi. 31) ve tilki gelene dek bekledi. 32) gece yarısını geçtikten sonra ay görüldü. tilki sessizce eve girerek sütün yanına gitti. 33) yaşlı teyze hemen kızdırdığı maşayı (eline) aldı ve tilkinin kuyruğunu kesti. 34) tilki kuyruğu kesildikten sonra uluyarak kaçmaya başladı. 35) geceyi bir yerde /burada/ geçirdikten sonra gündüz arkadaşlarının yanına gitti.

28 Metinde *gollu* olarak geçen bu kelimeye en uygun anlamı *Azərbaycan dilinin dialektoloji lügəti* (Baku 1964) vermektedir: *golley* (Amasiya) "kuyruğu kesilmiş hayvan". Aynı hikâyenin bir başka versiyonu Fâzsy'de de bulunmaktadır: bkz. Fâzsy, a.g.e., ss. 150-151. "Kuyruğu kesik tilki" hikâyesine Lafontaine masallarında da rastlanmaktadır. Hikâyenin tipolojisi için bkz. Ulrich Marzolph, *Typologie des persischen Volksmärchens*, Beirut 1984, ss. 35-36

36) diğer tilkiler kuyruğu kesilmiş arkadaşlarını görünce, ona türkü yakmağa başladılar. ha kuyruğu kesik gelmiş, lenle kitabı (?) gelmiş. 38) kuyruğu kesik tilki bu türküyü arkadaşlarından işitince çığrından çıktı. 39) hemen yaşlı teyzenin yanına koştu 40) ve onun elini ayağını öpmeye başladı ki, aman bana kuyruğumu geri ver. 41) yaşlı teyze bunu işitince, kullu tilkiye aldı dedi, 42) acaip, hem benim sütümü içesin, hem de kuyruklu gezmek istersin. 43) git benim sütümü getir, ben de sana kuyruğunu vereyim. 44) kuyruğu kesik tilki süt bulmak için yola düştü. 45) gitti gitti, sonunda bir ineğe rastladı. 46) inekten süt istedi ve dedi ki, sevgili inek, eğer bana bir kap süt verirsen, benim evime ziyarete gelirsin. 47) inek dedi ki, sevgili tilki, kendin de bilirsin ki, ben ot-yaprak yemezsem sütüm olmaz. 48) kuyruğu kesik tilki ot-yaprak bulmak için yola düştü. 49) gitti gitti, sonunda bir ağaca rastladı. 50) kuyruğu kesik tilki başını eğip ağacı selamladı ve dedi ki, ey büyük ağaç, sana selamlarımı sunarım. 51) selâmdan sonra, benim senden bir dileğim var, dedi. 52) ağaç selâm aldıktan sonra, buyur tilki bey, hayr ola, ne işin var (= sana nasıl yardımcı olabilirim), dedi. 53) sevgili ağaç, acıkmış ve av peşince dolaşıyordum, ta ki (yolum) bir eve düştü. 54) senin yerin boş. (= keşke sen de orda olsaydın), ve sütü içtim. 55) sütün kaymağı az olduğu için, bir kaç saat sonra yeniden acıktım ve sütün artanını içmeye gittim. 56) o zaman sütün sahibi kuyruğumu kesti ve (şimdi) kuyruğu kesik oldum. 57) ertesi gün arkadaşlarımla yanına gittim. 58) onlar (da) beni hay hay diyerek maskaraya almaya başladılar. 59) bu sözleri arkadaşlarımdan işitince, kendimi kaybettim. 60) ve yaşlı teyzeye gidip kuyruğumu istedim. 61) o (da) benden sütünü (geri) istedi. 62) süt bulmak için gittim dolaştım, sonunda bir ineğe rastladım. 63) o benden süt vermek için yaprak istedi. 64) (işte) bundan ötürü senin kulluğuna geldim. 65) ağaç bir ah çekti ve dedi ki, tilki bey, sen de görüyorsun ki, yaprağım kalmadı. 66) içecek su (bulamazsam) yine olmaz. 67) kuyruğu kesik tilki su bulmak için yine yola düştü. 68) gitti gitti, sonunda bir bulağa rastladı. ona (olanları) anlattı. 69) bulak (ise) tilkiye, sevgili tilki bey, doğru söylüyorsun, fakat gördüğün gibi suyum kurudu, dedi. 70) kızlar gelip başımda oynamazsalar, kaynayamam. 71) kuyruğu kesik tilki bulağın isteğini yerine getirmek için yola düştü. 72) gitti gitti, sonunda bir deste oynayan kızlara rastladı. 73) başını öne eğip onları selâmladı ve dedi ki, hepinize selâmün aleyküm. 74) kızlar hepsi birden selâm verdiler. 75) kuyruğu kesik tilki kızların en büyüğüne yöneldi. 76) ve başından geçen(ler)i ona anlattı /dedi/. 77) ve sonunda dedi ki, sizlerden bulak (bana) su verinceye dek, onun başında oynamanızı istiyorum. 78) suyu ağaca vereyim, ondan yaprak alayım ve onu ineğe verip ondan süt alayım. 79) sütü yaşlı teyzeye götürüp, ondan (da) kuyruğumu alayım. 80) kızların en büyüğü kuyruğu kesik tilki sözünü bitirdikten sonra dedi ki, tilki bey, sen de görüyorsun ki, bu kızların hiçbirinin ayaklarında ayakkabıları yok. 81) eğer ayakkabıları olmazsa oyun oynayamazlar. 82) (bunun için) bunlara ayakkabı getirmelisin. 83) kuyruğu kesik tilki yine yola düştü. gitti gitti, sonunda bir ayakkabıcıya rastladı. 84) ayakkabıcı tilkiye böyle dedi, ben sabahtan akşama dek bu ayakkabıları diktim. 85) eğer bunları satın para kazanmazsam, çocuk çocuğumu /karımı çocuğumu/ geçindiremem. 86) mâdem ayakkabı istiyorsun, (o zaman) benim için yumurta getirmelisin,

ben de sana ayakkabı vereyim. 87) kuyruğu kesik tilkiyi güç yola saldı. 88) gitti gitti, sonunda bir tavuğa rastladı ve ona başından geçenleri anlattı. 89) tavuk aldı tilkiye dedi, tilki bey, bu söz atalardan /geçenlerden/kalmıştır: işlemeyen dişlemes. 90) eğer ben yem yemezsem, yumurtam da olmaz. 91) bana yem getir, ben de sana yumurta vereyim. 92) kuyruğu kesik tilki yine yola düştü. gitti gitti, sonunda düzlükte bir çiftçiye /ek(e)ne/ rastladı. 93) allah güç verdi ve o eken kişiye dedi ki, 94) dede, sen yorulmuşsundur /ölmüşsün/, bırak bir kaç saat sana yardım edeyim. 95) dede kabul etti ve gitti sebze yatağının üstüne uzandı. 96) kuyruğu kesik tilki dede uyuyana dek çalıştı. 97) ve onun uyuduğunu görünce, zavallının tohumluk getirdiği buğdayını 98) alıp götürdü, ve kaçmağa başladı. (sonra) nefes nefese tavuğun yanına geldi. 99) buğdayı verdi, yumurtayı aldı. 100) onu ayakkabıcıya verdi, ayakkabı aldı. 101) onları götürdü kızlara verdi. 102) kızlar gelip bulak başında oyun oynamağa başladılar, bunun üzerine bulak kaynamaya başladı. 103) suyu ağaca verdi, ağaçtan yaprak aldı. 104) onları ineğe verdi. inek te (ona) bir kap dolu süt verdi. 105) sütü götürdü yaşlı teyzeye (= nineye). 106) nine sevindi ve dedi ki, mademki /şimdiki/ sen sözünde durdun, ben de sana büyük bir iyilik edeceğim. 107) gitti, bir kaç güzel çanı alıp tilkinin kuyruğuna bağladı ve kuyruğunu yerine dikti. 108) tilki bey şingirdayarak arkadaşlarının yanına gitti. 109) arkadaşlarının (onu görünce) şaşkınlıktan ağızları açık kaldı ve hepsi sordular, arkadaş bu kuyruğu nerden getirdin. 110) kuyruğu canlı tilki bu soruları işitince, aklına o gün onların kendisine yaktıkları tülkü geldi. 111) bundan ders alarak /öğrendi/ dedi ki, başınıza bir iş getireceğim ki, yâd elinizden ekmeginizi almasın. 112) ve hemen aldı dedi, filân bağda bir ağaç var. kim kuyruğunu ona bağlarsa, kuyruğu böyle olur. 113) bu sözü işitince, tilkilerin hepsi kuyruklarını ağaca bağlamak için tilki beyle gitmeye hazırlandılar. 114) kuyruğu canlı tilki öne, diğerleri ise peşine düştü. 115) tilki bey onları bir bağa götürdü ve hepsinin kuyruğunu bir ağaca bağladı. 116) işi bittikten sonra gitti bağın bir köşesinde duvarın üstüne çıktı. 117) ve bağırmaya başladı, ey bahçıvan, bağın talan oldu /bitti/. 118) tilkiler bu sözü işitince, hepsi canlarının tatlılığından kaçmaya başladılar ve her birinin kuyrukları kökünden koptu /yüzüldü/. 120) (işte) böyle, bacı, kardeş ve sevgili okuyucu, amerika emperyalizmi de (aynen) bu tilki gibidir.

II testili teyze ²⁹

1) biri vardı, biri yoktu. biri açtı, biri toktu. 2) aylardan bir ay, günlerden bir gün, evvel zaman içinde /eski zamanlarda/ testili bir teyze vardı. 3) yaşlı teyze bir yaşlı kadındı ve ona ekmek, yiyecek ve giyecek getirecek hiç kimsesi yoktu. 4) ve onun bunun yardımı ile yaşıyordu. 5) bir gün testili teyze gidip kendine birşeyler almak istedi. 6) siz (şimdi) sanacaksınız ki, testili teyze o yaşlılığında hiç bir iş göremezdi /ne iş edebilir(di)/. 7) o yaşlı bir kadındı ve elinden hiç bir şey gelmez(di). 8) testili teyze başını değirmende ağartmamıştı. 9) onun başını felek ağartmıştı. 10) o zalimi ve mazlumu tanırdı. 11) bunun için

29 krş. Az. *tüng*. F. *tong* "su şişesi". Burada en uygun anlam "testi" veya "sürahi" dir.

bir zalimin evinden sıra aşımak için yola koyuldu. 12) güneşin henüz batmasına daha bir kaç saat var idi. evden çıkıp yola düştü. 13) başka bir köyde bir bey vardı, gidip onun evinden bir testi (?) şire aşırındı. 14) gitti gitti, sonunda bir sopaya rastladı. 15) sopa, testili teyze, nereye gidersin, dedi. 16) testili teyze, filân köyde, filân beyin evinden sıra aşımaya, dedi. 17) sopa dedi, teyze ben de geleyim. 18) testili teyze, sen de gel, dedi. 19) az çok gitmemiştiler ki, bir akrebe rastladılar. testili teyzeye selâm verdi ve (bol) şans dileyip sordu. 20) testili teyze, uğurlar olsun, nereye gidersin. 21) testili teyze, sonu hayırlı olsun, dedi. 22) filân köyde, filân beyin evinden sıra uğurlamaya. 23) akrep, teyze, ben de geleyim, dedi. 24) testili teyze, beyin malı az olmaz, sen de gel, dedi. 25) üçü yola düştüler. gittiler gittiler, sonunda bir bulaklı yere vardılar. 26) ve onun yanında bir kaç ağaç. 27) uğruluğa çıkanlar ağaçların gölgesinde oturdular, ki biraz su içip yorgunluklarını çıkartsınlar. 28) bu sırada yanlarına bir karga geldi ve testili teyze ile arkadaşlarına selam verdi. 29) selâm verdikten sonra, uğruluğa çıkanların hallerini sordu. 30) sonra testili yönelip teyzeye çevirdi ve uğurlar olsun, nereye gidersiniz, dedi. 31) teyze, sonu hayırlı olsun, filân beyin evinden sıra uğurlamağa, dedi. 32) karga bu sözü işitince, teyze, ben de geleyim, dedi. 33) teyze yine, sen de gel, diye cevap verdi. 34) dördü yola düştüler. gittiler gittiler, sonunda bir yılanı rastladılar. 35) yılan da hepsi gibi bunlarla yola düştü. 36) gittiler gittiler, sonunda gün batımı o köyün yanına vardılar. 36) beş yoksul uğrunun en büyüğü testili teyze onları oturttu ve planını anlattı. 38) burda işler belli oldu. 39) ve karar verildi ki, yılan ocağın başında gizlensin. 40) kim ateş almak için ocağın yanına giderse, onu elinden soksun. 41) ve herkesçe karar verildi ki, sopa gidip kapının önünde dursun. 42) içeri ya da dışarı gidecek birisi olursa, onu alnından vursun. 43) akrebin işi ise, gidip çakmak taşlarının arasına gizlenmek olsun. 44) çakmak getirecek birisi olursa, onu elinden soksun. 45) karganın işi buydu ki, gidip dam üstüne çıksın ve içeri girecek birisi olursa, sopaya haber versin. 46) ve yine biri başını kaldırıp diğerlerine haber vermek için bağırarak olursa, onun ağzına sıcsın. 47) testili teyzenin işi ise, küpten sıra aşımaktı. 48) gece yarısı olunca uğrular yola düştüler. 49) gittiler gittiler, sonunda beyin evine yetiştiler. 50) ve planları ile işlerini gördüler. 51) beyin hizmetkârlarından biri -ki bekçi idi, onları sıra uğurlamaya bırakmayınca, 52) yılan ve akrep onu soktular. 53) sopa ona alnından vurdu ve karga ağzına sıçtı. 54) ve testili teyze küpten sırayı lıkır lıkır testisine boşalttı. 55) işleri bittikten sonra kaçmaya koyuldular. 56) ve sağ selâmet köyün dışına çıktılar. 57) sonra sırayı hep beraber aralarında paylaştılar. 58) fakat yine o sıra onlara bir şey getirmedi /olmadı/. 59) çünkü onların memleketinin iktisâdı doğru değildi. 60) bunun için yeniden uğurlamağa mecbur olmuştular.

7 Söz dizini

'ac(e)b	"acaip, garip", I.42.
âc	"aç", I.2. - <i>olmak</i> , "acıkmak", I.53
açuğ	"açık", I.8.
âgar-	"ağarmak", I.22.
âgard-	"ağartmak", I.23.
âgz	"ağız", I.109.
'âgebat	"âkibet, son". - <i>hayr olsun</i> "sonu iyi olsun", II.21.
âhî çek-	"ah çekmek, iç geçirmek", I.65.
âhurunda	"sonunda", I.70.
al-	"almak, satın almak, I.5.
'aleyk al-	"selâm almak", I.52.
al(lu)n	"alın" <i>al'unnân</i> , II.42, 53. "ön" <i>al(l)unda</i> , II.41.
allad-	"aldatmak", I.28.
alışdur-	"değiştirmek, değiş tokuş yapmak", I.5.
ammâ	"ama, fakat", II, 58.
ara	"ara". - <i>larunda</i> , II.43.
âram âram	"sessizce, sessiz sedâsız, yavaşça", I.11,32.
'arç	"dilek, istek". <i>salâm - ed</i> - "selâm sunmak", I.50.
ay	"ay". - <i>uğ aylarunda</i> "aylardan bir ay", II.2.
ayağ	"ayak". - <i>goy</i> - "bir işi yapmağa hareket etmek", I.14, II.55.
'aziz	"aziz, sevgili", I.120.
âz o çoğ	"az çok", II.19.
bâ	→ bār
bācu-gardaş	"bacı-kardeş", I.120.
bāğ	"bağ, bahçe", I.112.
bağur-	"bağırmak", I.117.
bağ-	"bakmak, görmek", I.11, 21.
bale	"evet", I.21.
bār	"var". <i>bā</i> , I.52. <i>bārudu</i> "vardı", I.1, 3.
bāş	"baş", II.8.
başard-	"başarmak, becermek", I.81.
bat-	"batmak", II.12
batı batarunda(?)	"gün batımı", II.36.
beg	"bey" (adla birlikte). <i>tülkü beg</i> "tilki bey", I.65.
bele	"böyle", I.40, 84, 120. <i>béle</i> , I.112.
ber-	"vermek", I.5, 43.
berg	"yaprak", I.63.
biçāra	"biçare, zavallı", I.97.
bih	"kök", I.118.
bil-	"bilmek, anlamak", I.47.
bir	"bir", I.3, 4. <i>birniq</i> , II.51. <i>bir celle</i> "bir defada, hepbirden", I.74. <i>bir néçe</i> "bir kaç", II.12.
birbirden çık-	"çığından çıkmak", I.38, 59.
birde	"burada" (< bu + yerde), I.35.
birliğinnen	"hep beraber", II.57.
birisi	"birisi" (burada = kimsesi), II.3.

böl-	"bitmek, sona ermek", I.16, 80, 116, 117, II.55.
bova	"baba" <i>goca bova</i> "yaşlı baba" (burada = büyükbaba, dede), I.94.
börü	"obir, diğer", I.35, II.46.
bu	"bu". <i>bular</i> , II.35. <i>munuq</i> , I.28, II.4. <i>munuqçın</i> , I.27.
bucur	"böyle", I.24.
buğda	"buğday", I.97.
burmağ	"parmak", I.25. <i>baş</i> - "baş parmak", I.25.
burn	"burun", I.11.
bütün	"bütün, hepsi", I.118.
cām	"kap", I.6.
can	"can" (adla birlikte kullanılan hitab biçimi) <i>ineg can</i> "sevgili inek", I.46.
cebr	"cebiri, zorlayış", I.87.
celle	→ bir celle
cem'en	"hepsi, tamamıyla", I.73.
-cen	"kadar, dek", I.84.
cogāb	"cevap", I.69. - <i>bér</i> - "cevap vermek", II.31, 33.
çāga	"çocuk", I.85.
çağ-	"(hayvan) sokmak, vurmak", II.44.
çağmağ taşu	"çakmak taşı", II.43.
çañ	"çan, çingirak", I.110.
çāp-	"koş-", I.39.
çine	"yem", I.90.
çeşme	"bulak, kaynak", I.68. - <i>ī</i> , II.25.
çih-	"çıkmaq", I.7, 8, II.56.
çöl	"düzlük", I.92.
çörek	"ekmek", II.3. <i>çöreg</i> , I.85.
çörek çuğar-	"ekmeğini kazanmak", I.28.
çuğar-	"çıkarmak", I.28.
çuğard-	"çıkarmak", I.85.
çun	"çünkü, için", I.55.
dālu	"arkası, peşi", I.9, 53. <i>zālısında</i> , I.95.
dām	"dam", II.45.
dāş	"(şehirden) dışarı", I.7, 8. "dış", II.56.
dāy	"duvar", I.116.
dé-	"demek, söylemek", I.37.
deg-	"değmek", I.11. "vurmak", II.42.
degil	"değil", II.59.
degirman	"degirmen", II.8. <i>degirmende</i> , I.22.
derah̄t	"ağaç", I.49, 50. - <i>ī</i> "bir ağaç", I.112.
dōh̄	"tok", I.2, II.1.
dolu	"dolu", I.104.
doy-	"doy-", I.14.
dördülesi	"dördü", II.34.
dūr-	"başlamak" (yardımcı fiil görevinde), I.11, 13.
	"beklemek", I.31.

düz	"tuz", I.26.
düz	"doğru", I.69, II.59.
éd-	"etmek" (yardımcı fiil). İddi, I.27.
ege	"sahip". <i>süddüğ egesi</i> "sütün sahibi", I.56.
ek(e)n	"(tohum) eken", I.92, 93.
el	"el", I.18, 19.
él	"el, memleket", II.59.
ele-bele	"öyle-böyle (= onu bunu)", I.17.
ele gétir-	"sahip olmak, almak", II.5.
el-yäg	"el-ayak", I.40.
em	→ hem
ert-	"götürmek", I.17, 18.
eşig	"kapı", I.8.
év	"ev", I.8. <i>e(vil)ge</i> , I.11.
felân	"filan", I.112, II.16.
géce	"gece". <i>ki yāru oldu</i> "gece yarısı olunca", II.48.
geç	→ keç-
geçi	"keçi", I.4, 6.
gécir-	"geçirmek", I.4.
géd-	"gitmek", I.11.
gél-	"gelmek", II, 17, 18.
genem	"gene, yine, yeniden", I.29. -em, II.58.
gereg	"gerek", I.82.
gétir-	"getirmek", I.43, II.3, 5.
geydig	"glyecek", II.3.
gez-	"gezmek, dolaşmak", I.9.
gir-	"girmek", I.17.
giter-	→ kiter-
gör-	"görmek", I.10, 19.
göyçek	"güzel", I.107.
göz	"göz", I.12.
guşe	"köşe", I.116.
gün	"gün", I.6. <i>üç günlerinde</i> "günlerden bir gün", II.2.
gün	"güneş". - <i>bat</i> - "güneş bat-", II, 12.
gündüz	"gündüz", I.35.
gaç-	"kaçmak", I.14, 34.
gādīm	"eski", - <i>zamānlarda</i> "evvel zaman içinde", I.3, II.2.
gal'a	"köy", II.13.
galan	"kalan", <i>u/ā</i> , I.114.
gār	"hizmetkâr", II.51.
garār ol-	"karar verilmek", II.39.
garga	"karga", II.32. - <i>ī</i> , II.28.
garrı	"yaşlı". - <i>hala</i> "yaşlı teyze, nine", I.3.
garınlıg	"yaşlılık", II.6.
gaym ol-	"kaybolmak, gizlenmek", I.30. Ar. <i>gā'ib</i>
gayna-	"kaynamak", I.70.

gayud-	"dönmek, geri gelmek", I.16.
gıy-	"kıymak, kesmek", I.16, 33.
gız	"kız". <i>gızla</i> , I.70.
gızar-	"kızarmak", I.25.
gızard-	"kızartmak, kızdırmak", I.33.
go	→ <i>goy-</i>
goca	"yaşlı adam". — bova "büyük baba, dede", I.94, 95.
gonum-gomşu	"konu-komşu", I.7
goy-	"koymak, bırakmak", I.8. <i>go-</i> (yardımcı fiil), II.51.
gollu	"kuyruğu kesik hayvan", I.36.
gulluğ	"kulluk, hizmet". -una, I.64. — ed-"kulluk etmek, hizmet etmek", I.106.
guru	"kuru", I.118.
gurū-	"kuru-", I.69.
gūyruğ	"kuyruk", I.33.
gūyruğu alce	"akrep", II.19.
hāmu	"hepsi". — <i>cur</i> "herkesçe, herkes gibi", I.5. /ā, I.110.
hanuz	"henüz", II.12.
hara	"nereye", II.15, 30.
helekle helekle	"nefes nefese", I.98.
héc neme	"hiç birşey", II.7.
hem	"de, da, dahi". <i>em</i> , I.66. <i>yem</i> (sesli harften sonra), I.120.
her kim	"her kim", II.40.
hoy hoy ed-	"hay hay diye seslenmek (= maskaraya almak)", I.58.
hāl	"hal, durum", II, 28.
haber bér-	"haber vermek", II.45. — <i>éd-</i> , II.46.
hala	"teyze", I.3, 4.
hālu	"boş", I.12, 54. <i>d-</i> "boşaltmak", II.54. <i>géd-</i> "kendini kaybetmek, kendinden geçmek", I.12.
hātun	"karı, kadın", I.85, II.3.
hayr	"hayır, iyi", II.21.
hayırlıg iste-	"hayır dilemek" <i>yuguruna</i> — "şans dilemek", II.19.
h(ū)yāl éd-	"hayal etmek, sanmak", II.6.
hoşhāl ol-	"memnun olmak, sevinmek", I.106.
hom	"küp". <i>homnan</i> , II.47, 54.
hoşluğ	"hoşluk, tatlılık", I.118.
ıç-	"ıçmek". <i>ıçmağuna</i> , I.13. <i>ıçıbdı</i> , I.21. <i>ıç(e)ğ</i> , I.42.
ıçre	ıçsilen, II.27.
ıd-	"ıçeri", I.40.
ıd-	→ <i>éd-</i>
ıg̃tisād	"iktisat, ekonomi", II.59.
ıhmāl éd-	"ihmal etmek", I.8.
ılan	"yılan", II.34.
indi	"şimdi", I.106. - <i>y(e)cen</i> , I.84.

ineg	"inek", I.45.
irgen-	"öğrenmek" (burada = "ders almak"), I.111.
is	"koku", I.11.
isla-	"koklamak", I.11.
iste-	"istemek". <i>istîdi</i> , II.5. <i>istiyeğ</i> , I.42. <i>istemag</i> "dilek, istek", I.71.
iş	"iş", I.15. <i>lerini éd</i> -"işlerini görmek", II.50.
işid-	"iştirmek", I.38, 41, II.32.
işig	"kapı", I.8.
izâl-	"uzanmak", I.95.
kāta	"büyük", I.8.
keç-	"geçmek", I.89. <i>geç</i> -, I.88.
keşik	"bekçi", II.51.
k(e)tāb (?)	I.37.
k(e)yf	"hal, durum", II.29.
kişi	"adam", I.95.
kiter-	"götürmek, kaldırmak", I.18, 25,33, 41, II.40. <i>giter</i> -, I.6, 20, 97.
kölge	"gölge", II.27.
kömek	"yardım", II.4. - <i>ber</i> -"yardım etmek", I.94.
köyüş	"ayakkabı", I.80, 82. - <i>satān</i> "ayakkabıcı, kunduracı", I.83, 84.
leñle (?)	I.37.
luğ luğunnan	(onomatope) "lıkır lıkır", II.54.
māl	"hayvan", I.21.
ma'lūm ol-	"malum olmak, belli olmak", II.38.
māngāş	"maşa", I.25.
mecbūr ol-	"mecbur olmak", II.60.
mehg	"(sütün kaymağının) kalınlığı", I.55.
munda	"burada", II.38.
nağşe	"plan", II.37.
néce	"bir kaç", I.107, II.26.
neme	"ne", I.52, II.6.
nére	"nereye", II.20.
nerden	"nerden", I.109.
o	"o" (şahıs zamiri), I.12. <i>onuğ</i> , I.4. <i>onu</i> , I.17. <i>onnan</i> , I.100.
o	"ve", I.6, 17, 33.
ocag	"ocak", I.25, II.39.
oğru	"uğru, hırsız", II.48.
oğurla-	"uğrulamak, aşırmaq, çalmak" <i>mağunnan</i> , I.28. <i>lasun</i> , II.11, 13. <i>mağuna</i> , II.16, 31.
oğurluğ	"uğruluk, hırsızlık". <i>una</i> , II.60.
oğuyan	"okur, okuyucu", I.120.
ol-	"olmak". <i>olmas</i> , II.24. <i>olî</i> , I.112.

olā	"onlar", I.58, 102. <i>olaruñ</i> , II.59. <i>olara</i> , <i>olaru</i> , II.37.
öt-berg	"ot (ve) yaprak", I.47.
otur-	"oturmak", II.27.
oturd-	"oturtmak", II.37.
ögze	"özge, başka", I.5.
öl-	"ölmek". <i>ölübdüreñ</i> , I.94.
ön	"ön", I.114.
öz	"kendi". <i>özü</i> , II.5. <i>özicün</i> , I.17. <i>özüynen</i> , II.50.
pādār	"hile", I.28.
p(a)l	"sebze yatağı". p(a)lın, I.95.
payla-	"bölüştürmek", II.57.
poh	"bok, dışkı", I.119.
pūçag	"bıçak", I.25.
pül	"para", I.5.
reñ	"renk", I.12.
rūzgār	"felek", I.23, II.19. <i>unu geçir</i> - "geçimini sağlamak", I.4.
sābā	"ertesi gün". <i>su</i> , I.57.
sāğ-	"sağmak", I.6.
sağluğunnan	"sağlıkla, sağ salım", II.56.
sahat	"saat", I.94.
salām	"selâm". - <i>arz ed</i> - "selâm sunmak", I.50. - <i>ber</i> - "selâm vermek", II.19.
sāt-	"satmak", I.17.
seher	"seher, sabah", I.84.
s(i)ç-	"sıçmak", II.46.
sōra	"sonra", I.14, 17. <i>su</i> , II.57.
soruş-	"(hal hatır) sormak", I.7, II.19. <i>mağlaru</i> , I.110.
süd	"süt", I.5.
sürçek	"masal, hikâye", I.
şeft	"sopa, değnek", II.14.
şél(e)	"böyle, şöyle". <i>şélidi</i> , II.11.
şire	"şıra", II.11.
şirīñ o şirīñ	"şingır şingır" (çingırak sesi), I.108.
tā	(bağlaç) tā + mastar + -(A)can, I.95.
tāğ	"raf", I.7.
tamām	"bütün hepsi". - <i>birlerīñ</i> "her birinin", I.115.
tanı-	"tanımak", II.10.
tap-	"bulmak", I.44.
taş	"taş". <i>çağmağ taşlarunuñ</i> , II.43.
taş(y)ar ol-	"hazırlanmak", I.113.
téy	"aşağı". <i>bāş téye ed</i> - "başını öne eğip selâmlamak", I.50. <i>bāşunu téye tut</i> - (aynı anlamda), I.73.
tezgine	"hemen, hemencecik, çabukça", I.20.
tik-	"dikmek", I.84.
toggār	"hizmetkâr", II.51.

tohm	"tohum", I.97.
toq	"testi, sürahi". II. <i>toqlu</i> "testili" II.2.
to(u)ğ	"tavuk", I.88.
tur-	→ dur-
tut-	"tutmak", II.46.
tülkü	"tilki", I.9.
üst	"üst", I.32.
üz ed-	"yüz tutmak, yönelmek", I.75. — <i>éddi</i> , II.30.
üzül-	"yüzülmek, kopmak", I.119.
vanğu vanğu	(uluma sesi), I.34.
vur-	"(hayvan) sokmak", II.40.
yāduna gel-	"aklına gelmek, hatırlamak", I.110.
yala-	"yalamak", I.29.
yānu	"yani", I.28.
yat	"yad, yabancı", I.111.
yédiğ	"yiyecek, av", I.9, II.13.
yemağ	"yemek, yiyecek", I.53.
yer	"yer". <i>yeriğis</i> , I.12.
yétir-	"yetişmek, varmak, rastlamak", I.45.
yır	"türkü, yır". — <i>bağla</i> - "türkü yakmak", I.36.
yoh	"yok", I.1
yoldaş	"yoldaş, arkadaş", I.35.
yo veyo	"ya... ya da", I.5.
yugur	"uğur, şans", II.19. — <i>olsun</i> "uğurlar olsun", II.20, 30. — <i>eden</i> , "uğruluğa çıkan(?)", II.27, 29.
yuhara	"yukarı", I.32, II.46.
yūhl(a)-	"uyumak, uykuya dalmak". <i>yūhlīncan</i> , I.96.
yūhu	"uyku", I.26.
yumurta	"yumurta", I.90.
yūñül	"hafif", I.19.
zād	"şey, eşya", I.5.
zālı	→ dālu
zālīm o māzlum	"zâlim ve mazlum", II.10.
zerre	"biraz", II.27.
zendegaliğ éd-	"yaşamak", II.4.
zillağı al-	"yorgunluk gidermek", II.27. < zillalig!

- 1 bkz. Bozkurt, M.F., Untersuchungen zum Bojnurd-Dialekt des Chorasantürkischen, Göttingen 1975; F zsy, S., Das Bodschnurdī, ein türkischer Dialekt in Chorasān, Ostpersien, Zürich 1977; Tulu, S., Chorasantürkische Materialien aus Kalāt bei Esfarāyen, Berlin 1989.
- 2 bkz. Çağatay, S., Türk lehçeleri örnekleri, Yaşayan ağız ve lehçeler, 2.c., Ankara 1972. (Bilgi ve metin G. Doerfer ve S. Tezcan'a aittir.)
- 3 krs. Gälām Ucu, nşr. M. Tevhīdī, Tahran 1359/1981. Bu derginin tanıtımı ve içeriği üzerine bkz. Tulu, S., İran'da Horasan Türkçesi bir dergi: Gälām Ucu, (baskıda).
- 4 Horasan folkloru ile ilgili araştırmalar için bkz. S. Tulu, Horasan Türkçesinden folklor örnekleri, (baskıda). Bu yazı için faydalandığımız metinde anlaşılmayan bazı kelimelerin aydınlatılmasında E. Ne'mati Bey yardımcı olmuştur. Kendisine teşekkürü burada borç bilirim.
- 22 Geniş zaman kipi. Parantez içindeki şekil Derragaz ağzının şimdiki zaman kipine uymaktadır. Derragaz ağzı Horasan Türkçesinin kuzey gurubuna dahildir. krs. Hey'et, a.g.e., s. 29.
- 23 3.ç.ş. -miş'li geçmiş zamanın hikâyesi. Parantez içindeki şekil daha çok Bocrnurd (gelüdele) ağzına uymaktadır. Derragaz'da ise: *gelüvdilen*.
- 24 -u ünlüsü düşmüştür. krs. II.43.
- 25 *zeh* burada yanlış yazılmış. Herhalde *zerre* olmalı. 26 bkz. dipnot 23.
- 27 Bu kelime Nişapur'a bağlı bir yer olan Çegne'de *toggā* (Az. = nöker) şeklindedir. bkz. Hey'et, a.g.e., s. 34; Fāzsy, a.g.e., *toggār* "hizmetkâr".

Transkripsiyon ve tercümede kullanılan işaretler:

- ī = uzun i ve i
 — ... Kaynak kişinin düzeltmesi.
 () Transkripsiyonda olması düşünülen kelimeler veya metni derleyenin açıklaması. Tercümeyle tarafımızdan eklenmiş kelimeler.
 / / Sözlü tercüme.

Kısaltmalar:

- Az.: Azerbaycan Türkçesi
 ç.: çoğul
 E.T.: Eski Türkçe
 F.: Farsça
 Hor.: Horasan Türkçesi
 M.K.: Mahmud Kaşgarî (Dīvānū Lügat it-Türk)
 ş.: şahıs
 t.: tekil
 Trkm.: Türkmençe